

El sedàs

(ALDC, V, 1027. El sedàs)

Un *sedàs* és un ‘estri semblant a un garbell consistent en una tela de teixit molt fi, muntada en un cercol de fusta, que serveix per a passar farina’. El mot més general és *sedàs* (cf. oc. *sedatz*, fr. *sas*, cast. *cedazo*, it. *setaccio*), del llat. (CRIBRUM) SAETACEUM ‘garbell format de cerres o pèls d’animal’ (der. de SAETA ‘sedes, crins, pèls aspres d’animals’, que podria ser present en el der. *seda* 88, 92); var. *seràs*, amb rotacisme de *-d-*, propi de l’alg. (com *roda* > *rora*), i les formes ponentines *sedasso* 87, 94, 105 i [θ]eda[θ] 108 (< **seda*[θ], amb assimilació a la interdental).

El racó extrem alacantí presenta una var., *seàs*, amb pèrdua de la *-d-*, que, procedent de la *-t-* llatina, és anòmala en cat. i que, amb data recent, ha de ser imputada a les relacions amb el murcià (on són freqüents casos com *maüro*, *ruea*, *monea*, *dial* ‘dedal’, etc.) (veg. altres exemples del val. mer.: *caena* ‘cadena’, *dial* ‘didal’, etc., veg. PALDC, II, mapa 119 i, per a una caiguda de *-d-* més àmplia, veg. PALDC, II, mapes 116, 117 i 118; veg. també Sanchis Guarner, 1950: 82 i Veny, 1976: 149-151 i mapes 6-7); der. *searero* 186, de **seda*[z]ero; *sassor* 177, de **sedassor*. Trobem la mateixa pèrdua de *-d-* en punts isolats de la Ribagorça, [θ]ea[θ]o 100, i del Matarranya, [θ]ea[θ] 134, 138, 139, que deuen estar vinculats amb l’arag. *ciaio*.

Cal ressenyar a part altres mots, adés complementaris de *sedàs*, adés amb modificació del referent, sovint d’àrea restringida.

Notem, per la semblança amb el *sedàs*, *garbell* (s. XIV) 60, 62, 64, 154, 159, 162, 167, de l’ar. andalusí GİRBÁL; *crivell* 9, 12, 13, del llat. CRĪBĒLLUM (s. IV), dim. de CRIBRUM, molt documentat en ross. med.; *griveta* 148, dim. de *griva* < CRIBRA, potser encreuat amb *garbell*; *porgador* 86, 95, 139, 151, der. de *porgar* < PŪRGARE ‘purificar, netejar’; *tamís* (s. XV) 1-5, 41, 171, pres del fr. *tamis* (s. XII); *saranda* 167, manlleu al cast. *zaranda* (s. XV), on potser és d’origen onomatopeic; o el mot descriptiu *passafarina* 4, 6, 7, 11, septentrional, absent del DCVB i del DECat, com també hi falta *tarara* 178, d’origen onomatopeic, pel so rítmic del vaivé del *sedàs*. Corresponen a un estri rotatori més avançat, *torn* 24, 45, 86, 88-91, 99, 101, 104 (var. *torno* 93, *tort* 87, 94, 106), del llat. TORNUS (← gr. TORNOS) ‘trepant, torn de tornejat’, que va donar TORNARE ‘girar enrere, tombar’ (“se cern la farina per rotació” 24, 86, 88-91, 93; “classifica el tipus de farina i segó” 104); *cernedor* 70, 72, 86, 142 (var. [θ]ernedor 132, 138), der. de *cerndre* < CĒRNĒRE ‘separar, destriar’ (“moble gran amb calaixos i amb teles més o menys fines” 70; “estri rotatori posterior al *sedàs*” 72); *debanaderes* 44, der. de *debanar* < llat. vg. *DEPANARE, der. de PANUS ‘fil de trama posat a la debanadora’; *celindre* 157, var. dissimilada de *cilindre*, pres del llat. CYLINDRUS (← gr. KÝLINDROS). Per a *sedàs*, *porgador*, *garbell*, *crivell* i *saranda*, veg. també PALDC, IV, mapes 542 i 546.

Sedàs és l’únic mot normatiu des del DG_I, 1932; altres mots matisen el significat (*tamís* ‘*sedàs* molt atapeït’) o designen un altre referent (*garbell*, *crivell*).

